

Etnik Bölünmenin Demokratikleşmeye Etkileri

Modern dünyada en adil, eşitlikçi ve özgürlükçü hükümet şekli demokrasidir. Bu nedenle, yeni bir başlangıç yapmak isteyen uluslar için demokrasi ilk seçim olarak cazip gelmektedir. Ancak demokrasinin ana karakteri çoğunluk yönetimidir ve bu durum etnik bölünmelerin yaşandığı devletler için ciddi problemler yaratma potansiyeli taşır. Bu temel bölünmeler yeni bir demokrasinin oluşumuna nasıl etki eder? Ani demokratikleşme, eşitlik ve özgürlüğü yayarak yararlı olmak yerine, sosyal bölünmeler yaşayan ulusta sivil çatışma ve şiddeti yaratarak kötülük de getirebilir. (ç.n. ödev boyunca anlamın akışını bozan cümle yanlışları var. Dersin aslında da o yanlışlar düzeltilmeden ödev eklendiği için ben de değiştirmedim.)

Bu ödev, başarısız veya parçalanmış devletlerin demokratikleşme yolunda adımlar atarken kendilerini sivil çatışmada bulmalarıyla ilgili senaryoların tasviri ile başlayacak. Daha sonra bu etkinin oluşmasını sağlayan nedenler, okuyucuya farklı olasılıklar hakkında daha geniş bir perspektif sunmak için gözden geçirilecek. Son olarak bölünmüş uluslardaki çatışmaları önleyebilecek bazı olası çözüm yolları tartışılacak. Bu ödev boyunca, genel bir terim olan 'sosyal olarak bölünmüş' ulus, iki veya daha fazla birbirlerinden etnik, dini, kültürel özellikler ve dil özelliklileri açısından kolayca ayırt edilebilecek gruplara ev sahipliği yapan devletleri kullanmak için kullanılacaktır.

SENARYOLAR

Büyük etnik gruplar arasındaki çatışmaların en genel nedeni otoriter yönetimin çöküşü veya geri çekilmesidir. Güçlü bir yönetici organ bulunmadığında, gruplar birbirleriyle yarışmakta özgür kalırlar. Otoriter yönetimin etnik çatışmayı engelleyerek kendi bütünlüğü ve gücüne sarsılmaz bir destek sağlamakta çıkarı vardır. Ancak bu yönetimin yokluğunda, birçok nedenden ötürü, önceden bastırılmış etnik gruplar güçlenir ve çatışmaya başlarlar. Daha açık söylemek gerekirse, gruplar kendi güvenlikleri için yarışmak zorunda olduklarını düşünürler. Sosyal gruplar artık merkezi bir otorite tarafından sınırlandırılmadıklarından, kendi toplumlarına güvenlik sağlama zorunluluğu içinde olan biricik devletler olarak görülebilirler. Farklı grupların kendi güvenliklerini arttırıcıları güç için yarışmaları güvenlik ikilemine neden olur. Bir grubun güvenliğinin yükselmesi diğer grubun güvenliğinin azalmasına neden olur.¹ Bu durumun en iyi örneği Tito'nun ölümü ve akabinde Yugoslavya'nın parçalanma sürecidir. Komünist rejimin yıkılması, kendilerine güvenlik sağlamak için, Sırpı, Hırvatları, Bosnalıları, Karadağlıları ve Arnavutları toprak paylaşımı ve sınırlar için savaşmaya yöneltti. Gruplar arasında birbirlerine karşı olan hoşnutsuzluk gittikçe arttı. Sonunda bu yeni demokrasiler, azınlık haklarını korumak ve hükümetler arası güç paylaşımı yapmak yerine, yokedici bir çatışmaya sürüklendiler.

Benzer şekilde, Sovyetler Birliği'nin yıkılıp demokratik yönetime geçilmesi neredeyse sosyalist cumhuriyetlerdeki her bir etnik grubun otonomi, ayrılık ve bağımsızlık için hareketlenmesine yol açmıştı. Yurttaşlığa dayalı milliyetçilik azalırken, etnik milliyetçilik bireylerin kendi kimlik tanımlamalarında önplana çıktı. 'Metropol'den ayrılmak için mücadele eden eski sosyalist cumhuriyetlere ek olarak,² bu cumhuriyetlerdeki gruplar, baskıdan kurtulmanın verdiği özgürlükle, kendi devletleri için harekete geçtiler. Bu durumun örnekleri olarak, Ermenistan, Gürcistan ve Çeçenistan gibi devletlerde görülen çatışmalardır. Birçok durumu kısmi otonomi verilerek talepler

¹ Jervis, Robert. Perception and Misperception in International Politics. Princeton University Press, Princeton, 1976. 76.

² Van Evera, Stephen. 'Primed for Peace: Europe After the Cold War'. In Sean M. Lynn-Jones and Steven E. Miller, ed. The Cold War and After: Prospects for Peace. MIT Press. Cambridge. 1991. 223.

karşılır. Ancak çoğunlukla ayrılmak isteyen bölgelerdeki nüfus homojen bir etnik grup olmadığından, çoğunluk ayrılmaya karşı çıkar ve çatışma başlar. Örneğin 1979'da Rusların %17'si kendi cumhuriyetlerinin dışında şimdiki eski Sovyet devletlerinde yaşıyordu.³ Metropol, kendi etnik grubuna mensup olanların yaşadığı bölgeleri elinden bırakmak istemez. Ayrılıkçılığa karşı önleyici bir savaş başlatmanın daha önemli bir nedeni vardır: ayrılan bölge, ayrıldığı devletin dış düşmanlarıyla ittifak kurma eğiliminde olurlar. Bu metropolün güvenliği için isteyebileceği bir durum değildir. Senaryo, komşu devletlerin parçalanmış devletin parçalarına göz koymasıyla derinleşir.

Bu senaryonun başka bir versiyonunda, otoriter güç geri çekilir. Sri Lanka'da olduğu gibi birçok örnekte, sömürgeci devlet geri çekilir. İngiltere, 1948'de adaya bağımsızlık verip adadan çekildiğinde, Tamil azınlığı ve Sinhalese çoğunluğu arasındaki gerilem arttı. Tamillerin hakları artık üçüncü bir parti olan İngilizler tarafından korunmuyordu. Devlet (Sinhalese) tarafından desteklenen sömürgeleştirme ve Sinhala dilinin resmi dil yapılması gibi alışıldık baskının ötesine geçilmesiyle, Tamiller kendi güvenliklerini sağlamak için gerilla hareketi başlatmaya karar verdiler.⁴ Demokratik hükümet ülkedeki sivil savaşı bitirmekte zayıf kaldı.

Başka bir senaryoda, emperyal bir gücün geri çekilmesinin yerine, bir dış güç varolan hükümeti devirip kendi çıkarlarına hizmet edecek demokratik bir hükümet kurmak için müdahalede bulunur. ABD'nin 2003'te Irak'ı işgali bu durumun açık bir örneğidir. İşgalci güç, Saddam Hüseyin'in baskıcı gücünü ortadan kaldırıp eskiden baskı altında olan Şii çoğunluğa güç sağlayacak bir demokrasiyi kurmaya başladı. Daha önceki örneklerde olduğu gibi, Saddam'ın yegane otoritesi üç etnik grup arasında bir barış ve yanlış bir denge sağlıyordu: Sunniler, Şiiler ve Kürtler. Sonuçta, demokrasinin getirdiği özgürlükle birlikte, etnik farklılıklar ön plana çıktı ve şiddet ve çatışma başladı. Hakim gücün iyeliğinin el değiştirmesiyle Sunniler ve Şiiler arasındaki düşmanlığın önemli bir kaynağını oluşturdu. Sunniler yanlış bir şekilde bertaraf edildiklerini düşünüyor; Şiiler de geçmiş dönemdeki baskının intikamını alma ihtiyacı hissediyordu. ABD'nin dini ve etnik bölünmelerle ortaya çıkan şiddeti ortadan kaldırıp yaşayabilecek bir demokrasi kurmak için uzun vadeli önemli katkılarının nasıl sonuç vereceği henüz belli değildir.

Son senaryo, yine emperyal bir gücün geri çekilmesi ile ilgilidir. Ülke hakkında bilgi sahibi olmayan dış güçlerin çizdiği etnik farklılıklara önem vermeyen sömürge devri sınırları sömürgeci güçler çekildikten sonra yoğun bir çatışmayı doğurur.⁵ Tarihsel olarak birbirlerine düşman kabileler, biraraya gelip bir devlet kurmaya zorlandılar çünkü toprakları sömürgeciler tarafından bu şekilde paylaşılmıştı. Bu durum, özellikle Afrika'da uluslar bağımsızlıklarını 1900ler'den itibaren kazanmaya başladıkça sivil savaflara neden olmuştur. Rwanda olayında, Tutsi monarşisinin demokratik Hutu hükümetiyle yer değiştirmesi ülkenin yüzyıllık sınıf yapısını değiştirerek bir güç savaşına yol açmıştır. Hem uzun süre yönetimde kalmanın geleneği ve başaşağı edilmenin verdiği rahatsızlıkla Tutsiler hem de geçmiş dönemdeki baskıların intikamıyla dolu olan Hutular birbirlerinin üzerinde güç sahibi olmanın kendi hakları olduğuna inanıyorlardı. Dışarıdan empoze edilen ve Rwanda'nın seçkinlerinin desteğindeki düzenin ortadan kalkmasıyla, Rwanda, deneyimsiz liderlerin elinde demokrasi ile ilgili belirsiz bir

³ Van Evera, 'Primed for Peace: Europe after the Cold War'. 234.

⁴ Wikipedia. "Origins of the Sri Lankan civil war".

http://en.wikipedia.org/wiki/Origins_of_the_Sri_Lankan_civil_war. 12 Mart 09.

⁵ Tarif ettiği durum sömürge durumunu anlatmıyorsa da, Michael Brown SSCB'nin sınırlarının etnik sorunları arttırması için kasti olarak var olan şekilde çizildiğini iddia etmektedir. Brown, Michael. The International Dimensions of Ethnic Conflict. MIT Press, Cambridge. 1996. 16.

planla başbaşa bırakıldı. Afrika'daki birçok etnik grup arasında çözümlenemez görülen çatışmalar kıtanın haritasının yeniden ciddi anlamda (şiddet ile) çizilmesi gerektiğini göstermektedir.

ETKENLER

Çok sayıda önemli değişken, çöken bir devlette sosyal çatışmanın oluşmasına katkıda bulunur ya da bu olasılığı azaltır. Bunların içinde en kolay anlaşılabilen çeşitli grupların ülke içinde dağılımıdır. Bazı durumlarda, grupların karışık bir biçimde dağılmış olması gruplar arası gerilimi yükseltir. Örneğin Yugoslavya'daki Sırp-Hırvat çatışmasını, Hırvatistan'da küçük gruplar halinde yaşayan Sırp'ların özerklik istemesi tetiklemişti. Krajina bölgesi, kendilerini Sırbistan'la yakınlaşan hatta onunla birleşebilecek bağımsız bir varlık olarak deklare etmişti.⁶ Eski birleşik devlet zamanında normal nüfus hareketleri sonucunda oluşan bu küçük yerleşim bölgeleri, etnik grupları birbirlerinden tamamen ayıracak sınırların çizilmesini neredeyse imkansız kılmıştı. Etnik grupları birbirinden açıkça ayıran sınırlar olmadan, grupların başka gruplarla yaşayan etnik kardeşlerine güvenlik sağlaması zordu. Bu durum, İsrail'in Filistin'deki Batı Şeria bölgesindeki yerleşimcileri için söylenebilir. Sınıraşan bölgelerde yaşayan İsraililer'in güvenliğini sağlamak çok zordur. Bunu yapmak için, gerilimi ve şiddeti arttırabilecek, önemli bir askeri gücün varlığı gerekmektedir. Bunun karşısında, etnik bölünmenin daha homojen olduğu uluslar bölünme için kendilerini hazırlayabilirler. Örneğin Çekoslovakya'da nüfusun %85'inin homojen olarak Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'da yaşıyordu ve 'Kadife Devrim' ile barışçı bir şekilde ayrıldılar.⁷ Zaten iki sosyal grup da farklı bölgelerde yaşadığından, karşılıklı bölünme görüşmeleri yoluyla sağlandı.

Etnik çatışmaların en önemli katölizörlerinden biri de ulusal liderlerdir. Eğer çöken bir devlet küllerinden yeni bir devlet çıkarabiliyorsa, bu kaçınılmaz olarak öncekinden daha zayıf ve muhtemelen etnik gruplar arası şiddeti önleyebilecek baskıyı kurmayı başaramayacak bir devlet olacaktır. Gücü ellerinde tutabilmek için yeni yönetici seçkin etnik gruplardan birinin tarafını tutar. Yugoslavya örneğinde, Sırp lider Slobodan Milosevic Sırp milliyetçiliğini kendisi iktidarda kalabilmek için destekledi ve cesaretlendirdi. Milosevic'in homojen bir Sırp toplumu yaratmak için etnik temizlik uygulaması bölgedeki şiddeti körükledi. Sosyal olarak bölünmüş devletlerin bencil güdülerle hareket eden liderleri barışı sağlayamazlar.

Gerilimi yükselten başka bir etken de fanatik grupların duruma eklenmesidir.⁸ Bu aşırı gruplar hem diğerlerini kendileri gibi aşırı tutuma almaya kışkırtır, hem de etnik çatışmanın ciddi olasılığı olduğuna dair algılamayı arttırırlar. Özellikle Irak'ta initihar bombacılarının ve radikal mezheplerin eylemleri vatandaşların çoğunun istediği barışın kurulmasını zorlaştırmaktadır.

Son olarak, iki veya daha fazla etnik grup arasındaki güç dengesi çatışma eğiliminin oluşmasında etkilidir. Şiddete en yatkın senaryo, bir grubun diğerine karşı güç üstünlüğü sağladığı durum ile iki grubunu güçlerinin eşit olduğu durumun ortasıdır. İlk durumda, azınlıktaki etnik gruplar çoğunluğa tehdit oluşturmaz, ve böylece sosyal haklar ve temsil hakkını elde etmekte az sorun yaşarlar. Eğer iki grup birbirlerinin hırslarını ve baskın olma duygularını dengelerlerse, ikinci durumda da barış kolayca elde edilebilir. Ancak güçte dengesizlikler olduğunda devlet şiddete daha yatkındır çünkü çoğunluk demokrasinin kontrolünü ele geçirip kendisine tehdit olarak algıladığı azınlıkların haklarını reddeder.

⁶ Wikipedia. "Breakup of Yugoslavia". http://en.wikipedia.org/wiki/Breakup_of_Yugoslavia. 12 Mart 09

⁷ Wikipedia. "Dissolution of Czechoslovakia". http://en.wikipedia.org/wiki/Dissolution_of_Czechoslovakia. 13 Mart 2009.

⁸ Posen, Barry R. "The Security Dilemma and Ethnic Conflict". *Survival*. 35:1.1993. 36.

Çözümler

Böyle durumlarda şiddetin ortaya çıkmasının kapasitesini ve şiddeti etkileyecek etkenleri inceledikten sonra şu soruyla karşı karşıya kalırız: yeni kurulan ve etnik bölünmelerin olduğu demokrasilerde barış nasıl sağlanır? Bir çözüm, başarılı durumları incelemektir. Etnik bölünmenin olduğu birçok ülke yaşayabilir demokrasiyi kurma sorununu güç paylaşımıyla çözebilmişlerdir. İsviçre’de büyük koalisyonlar ve federal konsey, kontrolün paylaşıldığını ve yeterli temsiliyetin olduğunun güvencesidir. Benzer biçimde Belçika ve İrlanda’da yönetici koalisyonlar, büyük partilerden oluşmak zorundadır.⁹ Öyle görünüyor ki bu tür hükümetler, karşıt etnik gruplara farklılıklarını uzlaşma yoluna çözebilecekleri rasyonel alanlar yaratmaktadır. Ancak güç paylaşımı sistemlerini oluşturmak zordur. Ortak bir noktada buluşmak için iki tarafın da taviz vermesine, belki de kendi güvenliğinden geri adım atmasına, gerek duyulmaktadır. Profesör Van Evera’nın derste de söylediği gibi, böyle büyük uzlaşmalar sadece yönetici seçkinlerin kendi uluslarının etnik gerilim ve çatışmaya sürüklenmesini istemediği durumlarda mümkündür. Ancak yeni demokrasilerde böyle liderler kolay çıkmaz çünkü başkalarının çıkarlarını kendi temsilcilerinin çıkarları üzerinde tutan politikacılar popüler olamazlar.

Yeni demokratikleşen devletlerden çıkarabileceğimiz başka bir ders de azınlıkların geniş çapta haklarını sağlayan ve koruyan önlemlerin hayati olduğudur. En iyi durumda, devletlerin kuruluş belgelerinde yer almalıdırlar (ABD’nin Haklar Bildirgesi’nde olduğu gibi). Eğer sağlanırsa, bu tür bir garanti, nispi sistem kendi lehlerine olmadığı zamanlarda azınlıklara durumun değişebileceğine dair bir güvence verir. Elbette ki eğer azınlıklara saygıyla davranılırsa, ayrılmak için şiddete başvurma olasılıkları da düşecektir.

Daha önce bahsi geçen dışarıdan bir gücün başka bir devleti demokratikleştirme görevini üstlenmesi durumu etnik olarak bölünmüş bir ulusta ne yapılması gerektiği hususunda dersler vermektedir. Yoktan bir demokrasi var etmek kuramsal olarak mümkündür, ancak çok ciddi para, zaman ve güç yatırımı gerektirir. Bir açıdan, bu çabanın amaçları sürdürülebilir bir demokrasinin gerekliliklerinin aktif bir biçimde oluşturulması olarak görülebilir. Bu gereklilikler, büyük bir orta sınıf ve yüksek düzeyde okur-yazarlık oranı, topluma suni olarak getirilmeli. Tıpkı demokrasi için gerekli diğer koşullar gibi: kamu eğitimi sistemi, yargı, ve özgür basın. Bunlar yeni demokratik devletlerin amaçları olabilirler.

Sonuç olarak, sosyal bölünme yaşayan uluslardaki çatışmanın en olası çözümü sıklıkla ayrılıktır. Hem etnik ayrışmaların kolay kolay silinemeyeceği gerçeği hem de uluslararası toplumda kabul gören kendi kaderini tayin hakkı bu ayrışmayı destekler. Gerçekten de 1945’te sadece 51 üyesi olan Birleşmiş Milletler’in bugün 192 üyesi vardır ve hala dünyada devleti olmayan etnik gruplar vardır.¹⁰ Eğer birlikte yağan etnik gruplar arasında çatışma olasılığı güçlü ve kaçınılmazsa, 192 sayısını yeni devletler ortaya çıktıkça artacağı beklenebilir. Milli etnik homojenleşme eğiliminin bir sınırı olabilir mi? Bazen küçük bir ulusa sahip olmanın dezavantajları, ayrılmanın yasaklandığı’kültürel birliğe’ sahip bağımsız bir devlete sahip olmanın avantajlarına ağır basabilir.

Böylece, sosyal bölünme yaşayan ulusların ani demokratikleşmesi, gruplar üzerinde kendilerini savunmak için, kendi kimliğine sahip olanları koruyup diğerlerine düşmanca yaklaşması için bir baskı

⁹ Wikipedia. “The Troubles”. http://en.wikipedia.org/wiki/The_Troubles. 19 Mart 2009.

¹⁰ United Nations. “Growth in United Nations membership, 1945-present”. <http://www.un.org/members/growth.shtml#1940>. 3 Mart 2009.

oluşturur. Nüfusun coğrafi olarak nasıl dağıldığı, seçkinlerin güdüleri, radikallerin etkileri, güç dengesi de çatışmayı etkileyen faktörlerdir. Ancak doğruyu söylemek gerekirse bunların etkilerini azaltıp barışçı bir çözüml için atılacak adımlar da vardır. Böyle durumlar gelecekte de kuşkusuz var olacağından, uluslararası toplum, bunları en iyi şekilde anlamaya ve oluşacak şiddeti engellemeye büyük önem vermelidir.